Time: Creation of Self Parshat Bo

Sherot- Ch. 12

ASHEM said to Moses and Aaron in the land of Egypt, saying, ² "This month shall be for you the beginning of the months, it shall be for you the first of the months of the year.

Reflections & the Row - Ed. R. Best in

3

2. Mitzvot Aseh Shehazeman Geraman. A slave is relieved of the requirement to observe time-related mitzvot because he lacks time consciousness. Everything organic or inorganic exists within the dimension of time. There is an inexorable cycle of birth, life, and death, the attrition of change which is most clearly discernible in the organic world. The ebb and flow of time also take their toll of the inorganic world, continually transforming and reshaping. The only creature that can experience time, that feels its passage and senses its movement, is man. This is called time-awareness.

There are three dimensions of time, each of which is part of the time-experience. These are retrospection, anticipation, and appreciation. Retrospection refers to man's ability to re-experience the past, to feel deeply that which is only a memory, to transport an event of the distant past into a "creative living experience" of the present. Anticipation is man's projection of visions and aspirations into the future. Indeed, his present life is regulated in expectation of the fulfillment of these dreams. His present is shaped by his vision of the future. Appreciation embraces the present as a precious possession, as inherently worthy.

If there is no retrospection, there can be no mitzvah of sippur yetzi'at Mitzravim. The Seder itself is a recreation and a reliving of the past as a present reality. We recite "In every generation, each person should feel that he personally experienced the Exodus from Egypt." History becomes part of our present time-awareness. Memory is more than a storehouse; it can become a present-day experience, a part of the "I" awareness. Rabbi Akiba is not a figure of the past; he guides us in the present, as do Maimonides and Rashi. They are daily companions and they vivify our everyday lives. Tragically, many Jews nowadays, ignorant of their past, find themselves rootless, alienated, and adrift. They are Jews who live only in the present.

In anticipation, man moves from reminiscing to expectation, from memories to visions. To live fulfillingly in time requires both a worthy past and a promising future. Time-awareness is not only for dreaming. This, in turn, suggests that we have the freedom to make decisions and the moral commitment to intervene. We derive from retrospection the moral imperative to act now in order to realize our visions for the future. The Haggadah opens with Avadim Hayinu (retrospection) and it concludes with Nishmat Kol Hai, which is an anticipatory vision of the future, moving from hindsight to foresight.

The third time-awareness dimension is "appreciation", which means valuing the present and prizing cach moment as a precious gift. Retrospection and anticipation are significant only insofar as they transform the present. In every fraction of a second, visions can be realized or destroyed.

The Passoner Haggadah R. Riskin 2

As Rabbi Ovadiah Sforno (ca. 1475–1550) observes in his Bible commentary, it is no coincidence that this commandment to sanctify time was given at the moment of freedom from Egypt. Slaves have no clear notion of time since it is not theirs to dispose of. Only free men, who have at least limited control over their time, can fill it with significant matters—and sanctify it. Thus, the concept of freedom and the sanctification of time are bound up with each other.

6

The Halakhah is very time-conscious. A time differential of even one minute or less determines the sheki'ah, the onset of the Sabbath, the zeman keri'at Shema (the period when the Shema may be recited), and notar in Kodashim (Temple sacrifices). A large number of halakhic regulations hinge on the passage of minute segments of time. In science, too, imprecision in time can spell disaster for astronauts approaching the moon, or cause intricate experiments to go awry.

ל נוני ניסק - רה סואוביול שני מלכרישראל, משיחירה וגבורי

האומה, חטאו, שבו בתשובה שלמה והתוודו — לאחד לא נמחל העוון מיד. ולשני בתרצה הקב"ה וסלח לו תוך־כדי־דבור לוידויו. עם שאול נהג הקב"ה במדת־הדין וקרע הממלכה ממנו. ביחס לדוד עירב דין ברחמים ומלכותו לא נפקעה מזרעו. מדוע החמיר הקב"ה בשאול וחינן את דוד! שאלה זו אינה צריכה לפני ולפנים: התשובה פשוטה מאד. דוד לא החמיץ את השעה הרצויה והתוודה מיד על עוונו: התשובה פשוטה מאד. דוד לא החמיץ את השעה הרצויה והתוודה מיד על עוונו: שאול התמהמה קצת. ובשל פיגור זה ניטלה המלכות ממנו. כשנתן הנביא בא אל

9

The Kiddush on the first Seder cup of wine fulfills the requirement of Kiddush Hayom, to declare the sanctity of the festival season. It concludes with the words, Mekaddesh Yisrael vehazemanim. "Who sanctifies Israel and the festive seasons." Time is thereby declared a holy entity; but only a free man can make Kiddush, designate a span of time as of special significance. Time exists only for the one who is responsive to its ebb and flow.

"This renewal of the moon shall be for you a beginning of renewals." This means, your perception of the renewal of the moon shall cause you, also, to renew yourselves; it is through this perception that you are to set your own periods of renewal. The text does not read בישות שהוה לכם האש חוש ("This renewal of the moon shall be a beginning of new moons"] but בישות שהוה לכם האש חוש הוה לכם האש חוש הוה לכם האש הוה לכם האש הוה לכם האש הוה לכם האש הוא be for you a beginning of new moons"]. What we are to establish is not an astronomical cycle of months but monthly renewals for ourselves.

on the land of Egypt, the land of the most stubborn paganism, where pagan torpidity reached into the social structure of the state itself, creating the fetters of the caste system, in that land did God call forth the future leaders of His people, show them the sickle of the moon struggling to emerge from darkness into renewed light, and say to them: "This is to be the model for your own conduct! Even as the moon renews itself by the law of nature, so you, too, should renew yourselves, but of your own free will. Each time the new moon appears, it shall remind you to effect your own free-willed renewal. And as I renew you, and you renew yourselves, you shall move, like the moon, through the darkened skies of the nations and, wherever you go, proclaim the message of מְיִדוּשׁ [renewal], the teaching of God, the free-willed Creator of all things, Who makes men free. Through Him alone can man become truly free in both body and soul."...

12 Living Inspired - R. Take

Let us start by asking a question which has bothered some of the more recent commentaries. There is a well-known idea that the Jewish people in Egypt were on the forty-ninth level of impurity and had to be redeemed because had they remained in Egypt any longer they would have sunk to the fiftieth level, from which there is no return. The redemption occurred when it did because there would have been no Jewish people to redeem had Hashem delayed at all; we were saved at the last moment possible. This idea understands that at the very last moment in Egypt, the moment just before the Exodus, our existence was critically in the balance — one moment longer and it would have been too late.

The problem is, though: how could one more moment of time in Egypt have caused us to disappear spiritually, to fail and fall into Egyptian impurity — that last moment was the greatest moment we had ever experienced, it was the instant of highest revelation, supercharged with awareness of Hashem's closeness

3 An approach to this question is found in the deeper sources. There is an idea that one can live in the physical dimensions of space and time and be subject to them, part of them; or one can live within them and yet transcend them. To do this one must minimize the contact between oneself and the physical elements. In the time dimension, this is known as z'rizus, zeal or alacrity in performing mitzvos and service of Hashem.

החוף שהם לכם. בכ"י כינין ללכנה. כ" בר"ה מתחדשות בכל חדש כדי שלא יהיו נסבעין בסבע הדנילות. ויותר משלשים יום בא לרגילות. ויותר משלשים יום בא לרגילות. ולכן שהחיינו אין מברכין רק בבא מותן למון יותר מל יום. וכמו ברואה הים הגדול לפרקים. ולכן ניתן לבנ"י התחדשת בכל מודש שיהיו נגולין מן השבע. וכל מודש מתחדש הנהגה וסדר מיוחב. וכימת אין כל מדש מתח השתש אבל בכ"י שהם בני שוה"ב יכולין לקבל התחדשות כדכ" אין כל חדש התחדשות כדכ" היות לקבל התחדשות כדכ" היותן כל חדש התחדשות כדכ" המודש הזה לכם.

עוד מרומז במצות החדש הזה לכם, שיהודי מצוה להתחדש תמיד כבריה חדשה, וכמו שאומרים בברכת הלבנה, וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שהם עתידים להתחדש כמותה. המצוה הראשונה שנצטוו ישראל, היינו הדבר הראשון שאמר הקב"ה לישראל, שראש לכל צריך יהודי תמיד להתחדש. וזהו ענין ישראל מונין ללבנה, שהיא מורה על חידוש והתחדשות, כי החמה אורה

גדול וחזק מאד אבל אין בה שום חידושים, שבכל

Maharal explains that if one moves fast, minimizes the time taken for action, one can overcome the stifling effects of time. Of course there is always a finite time needed for action, but the point is that spirituality is contradicted by unnecessary expansion of the physical dimensions of space and time. The minimum time needed is not a contradiction to spirituality at all, in fact zealous action elevates the physical dimensions to a spiritual level. Since the spiritual world is above time, explains the Maharal, we can make contact with it by coming as close as possible to it by our efforts, by shrinking the physical component of our actions to the absolute essential minimum.

Put another way, laziness, or the slowing down of action, the expanding of the physical dimensions, makes us part of those dimensions. Sluggishness is the opposite of spirituality. Laziness is incompatible with spiritual growth.

15 Let us return to that moment of midnight in Egypt. The problem with more time in Egypt would not have been the contaminating effects of Egyptian impurity; that danger had long since ceased. No, the problem with more time in Egypt would have been more time itself! Let us strive to understand. The redemption had to occur k'heref ayin, in the blink of an eye because that alacrity is necessary for an event to remain spiritual.

. Had we

left Egypt slowly, naturally, in a relaxed fashion, we would have been a natural people! The Jewish nation was being born then; the moment of birth had to be transcendent because "Everything goes after the beginning", we became and remain a spiritual people because our beginning was spiritual. Our moment of formation occupied the absolute minimum of time, and since then we have lived on the edge of the physical universe, at that edge which interfaces with the transcendent, the Divine. The terrible danger of more time in Egypt would have been the time itself; that is the impurity which is meant here, the impurity of a nation destined for spirituality becoming merely physical, merely natural.

This is the secret of the statement of the Sages: "Mitzva haba'a leyad'cha, al tachmitzena — When a mitzva comes to your hand, do not let it become stale", literally "do not let it become chametz, sour". "U'shmartem es ha'matzos — And guard the matzos" can be read as "And guard the mitzvos". No mere play on words; the idea here is that just as matza becomes chametz if left too long,

so too a *mitzva*, spiritual life for the one who performs it, becomes *chametz*, fermented, sour, if it is allowed to become part of the natural. A *mitzva* is a physical action containing unbounded spiritual energy, but it should be performed thus. If it is performed as no more than a physical action it may lose its connection with the spiritual world. *Mitzvos* are like *matzos*: performed at the higher level, with zeal and alacrity, they are transcendent; performed sluggishly, slowly, they sour.

אתמול בארנו ענין "בעל הבית דוחק", ששנינו באבות (פ"ב) "ר"ם אומר היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים" — שכל אלה הרי הם טעמים המחייבים את האדם לזריזות ומהירות בעבודה משום ריבוי המלאבה. ומה הוסיף לנו אח"כ באמרו "ובעל הבית דוחק" ובארנו שאין הביאור של "דוחק" כפי שאנו מורגלים שהוא מכריח לעבודה, אלא שהתנא העיר לנו בזה על יסוד גדול בעבודת האדם — "ובעל הבית דוחק", היינו שהקב"ה כביכול אינו מחכה ואינו ממתין, אלא ממהר ודוחק מאד. "בעה"ב דוחק" הוא מצד מהירות השכינה, שאינה מתעכבת בשום אופן, מדלגת על ההרים מקפצת על הגבעות. נעל האדם לרוץ ולמהר אחרי הקב"ה כביכול עד שאין לו שהות להתעכב אף רגע, כי אין ממתינים עליו כלל וכלל. והוא בציור כמו אחד

אי שור-נב וולאה -חב

לי עשיית האדם מעשה מצוה בזריזות היא מעשה שהשכינה שורה עליו. וכל עיכוב זמן שחל בהמעשה אינה רק סכנה שיכול להיות שם חלות היצר. אלא העיכוב עצמו הוא כבר חלות היצר, והשכינה כבר הסתלקה מהמעשה ההוא. הוא אשר מצינו בקרבן פסח שנצטוו "ואכלתם אותו בחפזון" (בא. רביעי), ובמכילתא יש לשון שזה חפזון שכינה: השכינה ממהרת בלי שום עיכוב זמן, כי שיהוי זמן הוא מסוד העיכובים והרע שהשתרע־בעולם אחרי החטא; עבודתו של האדם "לרוץ אחרי השכינה" בשארית כח, בלי שום שיהוי זמן ועיכוב, וזוהי מידת הזריזות. הדברים נוראים ונפלאים: זריזות היא המידה של השראת השכינה באדם! (ראה מאמרי "בעל הבית דוחק" בדעת חכמה ומוסר ח"א סי"

שמכיון שה' הצליח דרכי הרי זהו כבוד ה' נצב עליו. שכביכול עובר דרך שמכיון שה' הצליח דרכי הרי זהו כבוד ה' נצב עליו. שכביכול עובר דרך עליו — ולכן "אל תאחרו אותי" שהוא כביכול אינו מחכה. בעל הבית דוחק" ועליו לרוץ ולמהר. וא"כ אי אפשר להתמהמה אף רגע.

minimum time. Overriding time. We left Egypt too fast for the natural to take effect. Too fast to be in danger of becoming slowed by friction with the natural world. Too fast to be slowed into the material and the finite. Too fast for dough to rise, for the food which sustains our lives to expand into the swollen, bloated dimension.

A people only just within the physical, sustained by a food which is only just the sum of its ingredients.

18 If we think a little further: what is matza, one of the central mitzvos of Pesach? What is the difference between chametz (leaven) and matza? Only time! Not a difference in ingredients, only a difference in time. Flour and water if baked within a certain minimum time become matza. A second's delay beyond that minimum: chametz.

20

והנה ודאי אין לומר שחז"ל הוציאו את הפסוק ממשמעותו ונקטו "מצוות" במקום "מצות", אלא פשר מאמרם הוא, שחז"ל ירדו אל עומק תוכנה של מצות מצה, וגילו לנו שביסוד מצוה זו טמון ענין הלימוד שצריכים ללמוד מצות מצה, והינו לימוד מידת הזריזות. וכשם שלא באו אל החירות אלא בכח הזריזות, כך אי אפשר לבוא אל קיום התורה והמצוות כולן אלא בכח הזריזות, וא"כ פשוט ש"ושמרתם את המצות" הוא בעצם חיוב בזריזות בכל המצוות כולן — "ושמרתם את המצות". ועל כן לא נצטוו במצוה זו אלא בשעת יצי"מ, משום ששעה זו היתה שעת קבלת עומ"ש, ובנין אב לקבלה עול מלכות שמים וקיום מצוות, היא מידת הזריזות. ומאחר והזריזות היא ההקדמה לאורחות חייו של האדם, על כן פותח הטור ריש חלק אורח חיים וז"ל: "יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר, זרץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים" וכו".

פשל עבמע ומוסל -צ יבוטט עוי

וא״כ מה נורא הוא עבודת האדם המוטלת עליו. להיות רץ כל ימיו אחר השכינה, למהר אחריו כביכול. ומהיכן יש לקחת מהירות כזו לרדוף ולרוץ אחרי השכינה!

ובמכילתא פ' בא פליגי תנאי בענין ואכלתם אותו בחפזון ואמרו
אבא חנן משום ר"א אומר זה חפזון שכינה. ואע"פ שאין ראי' לדבר זכר
לדבר קול דודי הנה זה בא" וגו'. וגילו לנו חז"ל שמה שקול דודי דופק, חפזון
השכינה, זה מחייב את האדם ל, האכלתם אותו בחפזון", ומבואר כאן יסוד
דברינו. כל ענין "בעל הבית דוחק" שהוא מהירות השכינה שאינה ממתנת
אף רגע. חה מחייב ענין החפזון אצל האדם, למהר ולרדוף אחרי השכינה.

אף דגע, ווה מוריב עבין הומהן אבי האוד האוד יכלו להתמהמה" כל המירות שהיי ביציאת מצרים, כל החפזון, האולא יכלו להתמהמה" (שמות יב, לט), "משארותם צרורות כשמלותם על שכמם", "וגם צדה לא עשו להם" (שם לד), שמיהרו לצאת ממצרים ב"בהלה" גדולה כמי שבורח מן האש שאין לו שהות להתמהמה אף רגע, הנה כל הבהלה הזו הריהי משום ה"חפזון" שכינה" שהיא מדלגת על ההרים מקפצת על הגבעות, והיו צריכים לרדוף ולמהר אחריה, ולו היו שוהים רגע היו יכולים לאבד את כל הגאולה, שמיד הריהי עוברת ומפליגה.

Artsent Sidder

24

[20] Rabbi Tarfon says: The day is short, the task is abundant, the laborers are lazy, the wage is great, and the Master of the house is insistent.

25.

מצינו בכתוב (בראשית כד. נו) שכשבקשו אחיה ואמה של רבקה לעכב אותה השיב להם אליעזר עבד אברהם "אל תאתרו אותי וה' הצליח דרכי". ולכאורה מה תשובה היא על בקשתם להתמהמה ימים או עשור? ונראה שהכתוב מגלה לנו בזה יסוד גדול המקיף את הכל מהחל ועד כלה. אנו בזה יסוד גדול במדותי. כל ית', שגם באותה שעה שהוא ית' אוחו במדת משפט הנהו רב חסד, העונש וה-בי חפץ חסד" בדבור אחד נאמרון שגם בעת גזירת העונש חשקו ומנמתו כביכול להיטיב עם בריותיו, אלא שהחטא הוא הגורם והמעכב — כי לא ענה מלבו וכר". האדם בעצמו הוא הגורם שלא יוכל הקב"ה כביכול להיטיבי עמו ויאחוז ביד מדת משפט; אמנם בכל זאת גם באותה שעה כל מחשבתו כביכול מתי תגיע השעה שיוכל כבר להיטיב. בכל עת גלותם הי' יושב כביכול ומצפה לאותו לילה שיוציאם מארץ מצרים. מתי תגיע כבר השעה שיוכל לגאלם. ובציור — לשבר את האזן — כאדם המחכה כל ימיו בכליון עינים לשמחת בנו. שזהו כל מגמתו ותקותו ואליו תאותו חזשקו עד כלות נפשה כן היי הבורא יתי כביכול יושב כל העת ו.מחשב את הקץי. מונה רגע לרגע ודוחק את השעה מתי תגיע כבר שעת הגאולה שיוכל לגאלם. "כי חפץ חסד

28

אחרי שכבר עמדנו ע"ז מצאתי להחסיד יעבץ בפי' על אבות שמפרש כן ח"ל בפ"ב מי"ו: "ובעל הבית דוחק הוא פירוש ולפני מי אתה עמל, והורה בזה תשוקתו ית' להיטיב אלינו כי לזה כרא עולמו" וכר. כל כך גדולה היא תאותו להיטיב עד שבבוא עתה כהרף עין אחישנה מבלי לחכות אף רגע. "ליל שמורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים" (שמות יב), וכתב הספורנו "ליל שמורים וכרי שהי׳ מצפה להוציאם כי לא ענה מלבו אבל לא מצא את ישראל מוכנים וראויים לגאלם עד אותה הלילה ואותה הי' משמר ומצפה כי חפץ חסד הוא (מיכה ז. יה). כאמרם ז"ל שהקב"ה מחשב את הקץ". הנה גילה הספורנו שענין "חישב את הקץ" הוא ממדותיו ית'. ממדת כי חפץ חסד הוא". היינו שבכל עת גלותם הגם שלא היתה יכולה הגאולה להיות "כי לא ענה מלבר" (איכה ג. לג). והעונש מוכרה. — מדתו ית' היא שיושב ומצפה לאותה לילה של גאולה. רוהו "ליל שמורים הוא לה' ".

יותו ענין "בעל הבית דוחק" שנתכאר לנו במאמרים הקודמים ש.דוחק" הוא מהירות השכינה. מהירות זו היא מצד מדתו ית' בכי חפץ חסד הוא": מהירות השכינה :המדלגת על ההרים מקפצת על הגבעות היא מצד תאותו ותשוכתו ית' בביכול הבלתי תכליתית לעשות חסד. שמצד מדה זו א"א לחכות ולהמתין אף רגע, כי בבוא כבר הרגע והזמן המקווה או בעתה אחישנה" להימיב עם הבריות ואי אפשר להמתין כלל וכלל. חהו נובעל הבית דוחק".

תרגו א אינקלים הניהי דמא לכון לאח SININE אָת עַל הַבָּתִים לָכֶם לְאַת עַל הַבָּתִים 29 אָשֶׁר אַתֶּם שֶׁם וְרָאִיתִי אָת־הַדָּם וְּפָּסַחְתָּי עַלֵּכֶם בְּּשִּיא דִּי אַתּוּן פַּמָּן וְאָחֵזִי יָת דְּמָא אָשֶׁר אַתֶּם שֶׁם וְרָאִיתִי אָת־הַדָּם וְּפָּסַחְתָּי עַלֵּכֶם בּּשִּׁיאַ דִּי אַתּוּן פַּמָּן וְאָחֵזִי יִת דְּמָא ולא־יַהוֹה בַבֶם נָגָף לְמַשְׁחִית בְּהַבֹּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרֵים: לְחַבָּלֹא בְּמִקְטִלִי בְּאַרָעֵא דִמּצְרִים

Mesilat Yesorin - Ramchel

AFTER WATCHFULNESS comes Zeal, Watchfulness pertaining to the negative commandments and Zeal to the positive, in accordance with the idea of "Depart from evil and do good (Psalms 34:15)." "Zeal," as the name implies, signifies alacrity in the pursuit and fulfillment of mitzvoth. As expressed by our Sages of blessed memory (Pesachim 4a), "The zealous advance themselves towards mitzvoth." That is, just as it requires great intelligence and much foresight to save oneself from the snares of the evil inclination and to escape from evil so that it does not come to rule us and intrude itself into our deeds, so does it require great intelligence and foresight to take hold of mitzvoth, to acquire them for ourselves, and not to lose them. For just as the evil inclination attempts, with the devices at its command, to

cast a man into the nets of sin, so does it seek to prevent him from performing mitzvoth, and to leave Him devoid of them. If a man weakens and is lazy and does not strengthen himself to pursue mitzvoth and to hold onto them, he will certainly lack them.

A person's nature exercises a strong downward pull upon him. This is so because the grossness which characterizes the substance of earthiness keeps a man from desiring exertion and labor. One who wishes, therefore, to attain to the service of the Creator, may His Name be blessed, must strengthen himself against his nature and be zealous. If he leaves himself in the hands of his downward-pulling nature, there is no question that he will not succeed. As the Tanna says

13(5) 5 - PUT 1 100 לפי"ו יוכן את הטעם הפנימי לגזירת חז"ל שחמץ אפילו במשהו אינו בטל, החמץ הוא יצה"ר של עצלות, וע"י שמתרחקים ממנו קונים את מיב הזריזות כדברי החינוך, א"כ דרכי המלחמה ביצה"ר זה, ע"י שנבערנו לגמרי: כי הסכנה ביצה"ר של עצלות גדולה היא מאוד, שאפילו ע"י משהו יוכל להיוח חוזר וניעור, לחזור אל טבעו - טבע העצלות

iting Ingened - R. Tak

We must live on the plane of chiddush, newness. We must never expand into the natural. The first law in the Shulchan Aruch, the code of Jewish law, concerns the beginning of the day, the first obligation of the day. It is fascinating that that first halachic obligation is to get out of bed! Understood superficially, this is good advice. But there is much more than that here: what is intended is a basic lesson in beginnings — if one is strong as a lion to arise in the morning, if one begins the day with no laziness, not allowing the sluggishness of natural human inertia to contaminate the moment of waking, of first consciousness, then the day can be spiritual, elevated!

33

34 Everything goes after the beginning! Pure beginnings, beginnings beyond time, cannot possibly provide a foothold for the negativity of staleness and depression. That is indeed the most fitting beginning for a code of Jewish law!

There is no negativity in the moment of new creation. While the energy of creativity is flowing, depression and despair are impossible. The spiritual root of depression is lack of growth in the personality. When time ticks away and nothing new is being built, when all is static, the neshama feels the cold hand of death.

The sadness of the end of life is that activity is no longer possible, no change can be generated, all is frozen. That is the essential difference between life and its opposite, and the neshama has a premonition of that final state when it is inactive in this world. This is a great secret in the understanding of depression, and this is the reason that the cure for depression is activity; at first, any purposeful activity, but leading as soon as possible to activity of the neshama, the movement of growth.